

Sångaren som mångfaldens furste

DET FINNS INGEN början och inget slut, amen förekommer närmast som bindeord, två gånger i en diktstrof, tänkandet följer ingen annan vilja än rörelsens. Det gäller alltså Gunnar Ekelöfs nya diktsamling Om hösten (Bonniers).

Att läsa den är att bli fångad av livet, som varken är ett ont eller ett gott, utan målden mellan stenarna. (Att försöka skriva om den känns för anmärlaren som en beskäftighet — nödvändighet lik Bröderna Marx' ridåhållning på Operan.) På den mänskliga mångfaldens scen triumferar individualisten Ekelöf, som paradoxens friborne, geniale dramatiker. Dramat behandlar den låga, stortartade människan, hennes försök att genomskåda sina djupaste illusioner och lyfta sig över sina ödesbundna och ödesdigra lagar. Det inrymmer också, parallellt, med ständiga överklivningar, ett av anarkism och mystik präglad utkast till en ny grundlag, om människans oavhängighet gentemot de stridande makterna ont och gott, och en insikt att ingen i världen kan välja sin färd.

Jag väntar mig

av min framtid ingenting. För mig finns blott djupare in i mitt öde denna fuktiga snigelotig under trastens sång.

Iscensättningen är verkningfull. Kompliceringen och dé växlande belysningarna förlänas drag av självklar enkelhet, de individuella prövningarna inrymmer moment som ljuder likt en allvis klassisk kör. Det hela bärs upp av vad som hos Vilhelm Ekelund kallas ordningens innerlighet.

HUNNEN SA LANGT hejdar sig tidningsrecensenten — den ofrivillige ridåhållaren — och tvekar, svindlande, om vilken av de många linorna han skall fresta med ett hopp. Om hösten är en bok som omspannar hela Ekelöfs diktargärning. Den inrymmer, med fascinerande verkan, såväl tidiga utkast som ställningstaganden, utvecklingar och variationer. En auktoriserad, synnerligen nitisk och samvetsöm revisor har här gett sig i kast med de tidigare böckerna och deras verifikationer, gjort sig av anmärkningar, men inte funnit skäl för en omläggning av bokföringsmetoderna. De torde också tillhöra de mest rigoröst hederliga i modern poesi.

Ekelöfs oerhört stora och mycket personligt bestämda beläsenhet, utnyttjad med poens tagna stränga frihet, har satt spår i hans dikt, som

GUNNAR EKELOF.

ställer särskilt höga krav på ursprungs- och sambandsintresserade. För folk med dessa böjelser lär det knappast vara möjligt, att i de senaste hundra årens svenska poesi finna en så stimulerande diktsamling som Ekelöfs senaste. Men också för folk utanför de tvivel-

Av
Axel Liffner

aktiga eller inspirerande cenakelkretsarna bör Om hösten kunna bli en stark upplevelse, ett renande, befriande bad — i saltvatten och stark kaustik-sodalösning. Synnerligen anmärkningsvärt är, att denne ständigt otillfredsställede, vidaregående analytiker omprövare också är Sångaren i vår poesi. Med självklar reservation för den subjektivitet som ryms i alla bedömningar, och med all hänsyn tagen till den genialiske Fröding, skulle jag vilja säga, att efter Stagnellus har vårt land inte ägt en poet av Ekelöfs mått.

FÖR ATT ANTLIGEN göra ett uthopp bland linorna:

Så blev för mig att ana: redan veta

och hetsas av mitt vetande att ana vidare och vidare i flyende rytmer.

Där finns ett av Ekelöfs signa, och ett centralt: den kritiske visionärens inblick i

mänskliga lagar, beteendemöster — och hans okuvliga begärelse, att överge alla anade, insedda, genomskådade ståndpunkter. "Jag tror inte på ett liv efter detta / Jag tror på detta liv" deklarerar han i början av denna diktsamling. Så gäller då, att göra mesta möjliga av den givna situationen. Han kan bekänna, att "hade jag den skarpa udden mindre kär / så vore jag som andra mer än gärna". Men med stadig hänsyn till Horatils ode om Archytas talar han obetydligt om färdens "som skapade mig". Rörelsen, växelspelet — det är hans liv. Motsättningarna, prövningarna. "Jag kan inte förlora försaka förneka mig själv / Jag vågar inte förlora försaka förneka mitt andra jag / min grundval och mitt slut." Från sina utgångspunkter kan han lugnt fråga: "Vem härmar väl livet så väl / vem flyger så rent som den som aldrig / skall återvända". Han behöver inte rädas det välbekanta svaret: Det gör någon annan. För mer än någon annan i vår poesi är han "någon annan".

"All världen sysslar med omhuldandet af ondt och godt; Och mycket ondt och godt är på dess nacke... Om från mig, kommer någon lek, som svalkar eller lisar hjertat, Så mot-tag äfven denna lek, såsom en lek igångsatt genom ångest-hjulets svängning" — Dessa ord står ej hos Ekelöf, men den sanningens ton och melodi som inspirerat den gamle persern Shaikh Nizami måste ha varit samma som betvingat vår egen store lyriker att beresa och bese samtliga gränstrakter. (Ont och gott — eller falskt och sant. Lust och insikt — eller begär och vilja.) Han har dels kommit till samma slutsats: människolivets förhållandevisa intighet — också rätten att ta ut den tillfredsställelse som ramen inrymmer — dels upplevt den erfarnes drift att gå utanför gränserna: känslan av att den rad han skriver för honom utanför horisonten.

HAR INTRADER, i Ekelöfs fall nästan omedelbart, krisen: känslan av att förlora förmågan till en fruktbar likgiltighet (som är förmågan av lycka, kanske...). Driften att vara en som står utanför — exemplarisk, irriteras snart av känslan av att vara på väg, att bli en föregångare, en av de rättänkande föredarna. Hans dikt är så oerhört mångfaldig, nyanserad, att den kan fånga både de få, som naivt tror sig mäktiga egna ställningstaganden i alla särskilda fall, och de många, som på ett ytplan, men faktiskt inte mer, gör hans åsikter till sina.

Ekelöf uttrycker i sin nya diktsamling en längtan från den svarta rutan till den vita, från den röda träden till den blå. Det kan inte vara svårt att förstå en sådan längtan. I synnerhet inte då man är medveten om, att sorgens svarta färg så lätt samlar många mer eller mindre dubiösa känslotänkare, som, med eller utan Böhme, från själen över ångesten, kvaliteten och ljuset avser att komma fram till kvisten, som skall alstra något sådant, som det är (den födda viljan, till väsen vorden, föder åter...). Och morgonens röda låga eller tråd, vem vill inte vid middagstid, då Ariadne ändå inte finns, se den iörvandlad till en balansens blå. — Det kan väl sägas vara den utomordentligt väsentliga sidolängtan, som här får enastående klara och sublimala uttryck.

MANGA, MANGA motiv, linjer och enskildheter i denna diktsamling vore väl värda att tas upp och penetreras — det kan lika självklart som tyvärr inte göras här. (Särskilt lämpade för specialundersökningar, för dem som gärna sysslar med sådant, är kanske fågel- och försteningsmotivens utveckling och relationer: Trasten — Archaeopteryx — Fossilien — Människan etc.).

Alltid har dock Ekelöf varit, och bör så få vara, Poeten, den udda människan. Ett konglomerat av mystiker, samvetsmänniska och rationalist, som i poetisk form ställer i relief alla åsikter, avsikter, insikter — pro et contra. På några rader kan han belysa svensk sjuttonhundratals, upplysnings-tänkande, slavläger och folkhemsideologi. Han kan med enastående sensibilitet återge naturupplevelser, så absolut rena och klara. — Han kan uttrycka drömvärlden med en intensitet och på ett språk som närmar sig Swedenborgs (en enda gång för den närsynte nästan alltför nära — Drömdagboken 17—18 april 1744). Men med eller utan glasögon ovanför ögonbrynen: hur betvingande starkt och meningsfyllt.

TILL DEN SOM ÅTRÄDDE liv — vem vill inte ta åt sig? — ägnar Ekelöf sången. Nu anser han sig ha hunnit fatt sitt ord, det dubbla nederlagets, och kan slå tillbaka. Jag vill inte dö. Alltså kan jag leva. Utanför. — Den esoteriske titanen seggar. I djupaste mening ensam, på sitt eget fält.

Men hans insikt, tidigare formulerad, men först nu given med det självklara tonfallet — bär den inte i sig hoppet om en acceptabel skörd? — Alltså denna: Endast som vittne är människan till.